

**RECENZJA DZIEŁA I OCENA OSIAGNIĘĆ ARTYSTYCZNYCH, NAUKOWYCH
I DYDAKTYCZNYCH**

**dr Mirosława Wachowiaka w postępowaniu habilitacyjnym
w dziedzinie sztuki plastyczne**

Recenzent: Prof. zw. dr hab. Iwona Szmelter

Warszawa, dnia 29.06.2019

Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki,
ul. Wybrzeże Kościuszkowskie 37, 00-379 Warszawa,
kontakt e-mail: iwona.szmelter@asp.waw.pl

DANE KANDYDATA

Dr Mirosław Wachowiak w macierzystej uczelni uzyskał następujące stopnie:

1. w czerwcu 2004 — dyplom magistra sztuki, specjalność konserwacja malarstwa i rzeźby polichromowanej, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Sztuk Pięknych na podstawie pracy: "Zachowane, dwustronnie malowane skrzydła ołtarza helskiego, datowane ok. 1500 r. - materiał i technika" (pod kierunkiem dr hab. J. Olszewskiej-Świątlik)
2. W grudniu 2008 — dyplom doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o sztuce, UMK w Toruniu, WSP, na podstawie pracy pt.: "Malarstwo olejne Józefa Pankiewicza — materiał i technika" (pod kierunkiem prof. zw. dra hab. D. Markowskiego)

OCENA AUTOREFERATU:

Dr Mirosław Wachowiak w autoreferacie przedstawił przebieg swojej drogi zawodowej oraz rozwój i ewolucję zainteresowań badawczych i twórczych. Charakterystycznie łączy interdyscyplinarnie wiedzę zarówno nauk humanistycznych i sztuk wizualnych z obszarem

nauk ścisłych z wykorzystaniem nowych technologii i technik analitycznych, jak XRF, którym się posługuje.

Oceniam bardzo pozytywnie treść autoreferatu dr Mirosława Wachowiaka, dodam, że z moim podkreśleniem i uznaniem dla nowatorstwa przedstawionego w opisie działań konserwatorskich Kandydata. Wiele myśli można odnaleźć w katalogu wystawy: "Mirosław Wachowiak, Ingerencje konserwatorskie w dzieła artystów żyjących. Nowe konteksty praktyki i etyki konserwatorskiej," CSW „Znaki Czasu”, Toruń 2018, ISBN 948-83-62881-95-6.

Publikacja ta ma duże znaczenie w zakresie upowszechnienia nowych zagadnień konserwacji sztuki współczesnej, zawiera omówienie celu naukowego/artystycznego ww. prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania. Opisane konserwowane obiekty, za wyjątkiem niektórych obrazów Davida Lyncha, pochodziły z XXI wieku, a ich autorami byli artyści żyjący.

Widać z wierszy autoreferatu, że jego autor dysponuje mimo młodego wieku bardzo szerokim doświadczeniem konserwatorskim, które mieści się w spectrum kilku wieków dziedzictwa kultury. To doświadczenie nie prowadzi do zgubnej rutyny, ale upoważnia go do prezentowanej ostrożności, bardzo indywidualnego podejścia do każdego obiektu. Przy czym dokonuje, jak pisze w autoreferacie, cytat: " modyfikacji sposobu przeprowadzenia zabiegów konserwatorskich w najpełniejszy sposób uwzględniających pierwotne intencje twórcy i szeroko rozumiany kontekst dzieła". Jest świadomym odbiorcą wartości sztuki, ceni zdanie artystów i jest także utalentowanym konserwatorem ich spuścizny.

OCENA DZIEŁA HABILITACYJNEGO

Pozytywnie oceniam dzieło przedstawione przez dr Mieczysława Wachowiaka. Podstawę dzieła habilitacyjnego stanowi zaproponowanie metodyki i przeprowadzenie ingerencji konserwatorskich w wybrane nietradycyjne obiekty sztuki współczesnej, prezentowane na wystawach w CSW w Toruniu w latach 2009—2018.

Ten cel artystyczny dzieła habilitacyjnego został spełniony i przedstawiony na wystawie w CSW *Znaki czasu* w Toruniu w 2018 roku, towarzyszyła wystawie publikacja/katalog "Ingerencja konserwatora w dzieła artystów żyjących. Nowe konteksty praktyki i etyki

konserwatorskiej” z krótkim wstępem kuratorki i wieloma autorskimi tekstami dr Mirosława Wachowiaka, to jest publikacja dwujęzyczna (j.polski, j.ang.), nr ISBN 948-83-62881-95-6.

Autor przedstawił analizę przeprowadzanych kilkunastu innowacyjnych ingerencji w swojej rozprawie habilitacyjnej, rozszerzonej o dokumentację badawczą i fotograficzną dzieła habilitacyjnego. Autor wyodrębnił w tych danych najważniejsze punkty odniesienia, pomocne dla konserwatora w konfrontacji z nietypowymi dziełami sztuki współczesnej, przy czym zaznaczył, że są one tym istotniejsze im bardziej są odmienne w charakterze od obiektów w tradycyjnych technikach, nie tylko w sensie technicznym i materiałoznawczym, ale przede wszystkim artystycznym i ideowym. Przeprowadzone ingerencje były w większości prowadzone we współpracy z żyjącymi autorami prac.

Stwierdzam, że Autor świetnie dobrał zróżnicowane w zakresie trudności przykłady kilkunastu wybranych ingerencji konserwatorskich, wchodzących w skład dzieła habilitacyjnego, stawiają najbardziej podstawowe pytania, przede wszystkim o granice aktywności konserwatora i wartości etyczne, które powinny mu przyświecać. Zwłaszcza, gdy mierząc się z opieką nad dziełami sztuki współczesnej, czyni to jednocześnie z obecnością ich autora.

Dr Wachowiak mniej miejsca poświęcił dla czynnej konserwacji obiektów *Human Tree* Honzy Zamojskiego oraz *Planescape* Roberta Rumasa, w których podstawowy cel przeprowadzenia właściwej konserwacji przywracającej integralność estetyczną i artystyczną został rozszerzony o istotny etap zapobiegawczej ochrony, mianowicie zapewnienie bezpiecznego transportu, montażu i ekspozycji dzieł. To umożliwiły m.in. zaproponowane dodatkowe rozwiązania konstrukcyjne, stanowiące przykłady szeroko rozumianej konserwacji profilaktycznej dzieł sztuki współczesnej.

Interesująco brzmi narracja w przypadku dzieł Davida Lyncha, podczas gdy zmierzono się z koniecznością znalezienia sposobu konserwacji, przeprowadzenia bezpiecznej dezynfekcji oraz oczyszczenia ekstremalnie wrażliwych powierzchni malarskich, wykonanych z syntetycznych materiałów nieartystycznych. Zarówno aspekty behawioralne, początkowa nieufność artysty i jego chęć wykonania naprawy prac samemu ustąpiła, gdy konserwator zyskał jego zaufanie.

Badaniom i konserwacji poddane zostały następujące prace Davida Lyncha z wystawy, której kuratorem był Marek Żydowicz:

Rock With Seven Icyes (1996), *Bob Sees Himself Walking Toward a Formidable Abstraction* (2001), *Bob 's Antigravity Factory* (2000), *Bob's Dream* (2000), *Bob Loves Sally Until She Is Blue In The Face* (2000), *Mister Redman* (2000), *Bob Burns Tree* (2000). Wszystkie te prace stanowią spójną technicznie i estetycznie grupę prac, w których konserwacja spełniła swoją rolę 'niewidocznie', czyli optymalnie, co potwierdzam zarówno jako recenzentka, ale przede wszystkim jako usatysfakcjonowany widz podczas wystaw retrospektywnych Davida Lyncha w CSW w Toruniu oraz następnego roku w Maastricht w 2019.

Dzięki biegłości dr Wachowiaka jako analityka zastosowana była wyjątkowo szeroka gama metod badawczych (m.in. obserwacja mikroskopowa powierzchni, reflektografia fluorescencji wzbudzonej promieniowaniem UV, nieinwazyjne badania XRF przenośnym spektrometrem, analiza stratygrafii warstw w świetle ViS oraz UV, badania SEM-EDX, spektroskopia FTIR). Metody te dały identyfikację materiałów, rozpoznanie techniki. Dr Wachowiak podkreślił, że pozwoliły także na: "odróżnienie elementów świadomego, autorskiego, sztucznego postarzenia z włączeniem siatki spękań i odspajających się łusek, a także zamierzonych przez artystę ubytków warstwy malarskiej - od efektów nie przewidzianych przez twórcę i powstałych po czasie w wyniku naturalnych procesów, jak zabielenia substancji migrujących ku powierzchni". Zatem dzięki rozpoznaniu nietypowych materiałów m.in. za pomocą w/w metod instrumentalnych stwierdzono jakie unikalne materiały były obecne w dziełach Davida Lyncha, Np. stwierdzono obecność chlorowanych polietylenów z dodatkami krzemianów i kaolinu jako podstawowego budulca nietypowej warstwy malarskiej na bazie syntetycznego kleju do wykładzin. Ta mieszanina syntetyków była pokrywana ponadto transparentnymi powłokami na bazie żywic alkidowych z krzemionką amorficzną - lakierami komercyjnymi do zabezpieczania mebli ogrodowych eksponowanych na zewnątrz. Nie był już tak szokujący bazujący na polioctanie winylu klej stolarski używany do autorskich reperacji złuszczonej i spękanej warstwy malarskiej. Typowe materiały artystyczne natomiast to były farby olejne (m.in. czerwień kadmowa, czerń kostna i żelazowa, biel ołowiowa) oraz akrylowy grunt z dodatkiem bieli tytanowej i kredy.

Do oczyszczania dr Wachowiak wybrał metody z wachlarza osiągnięć w dziedzinie oczyszczania z użyciem mikroemulsji, zestaw najnowszych środków powierzchniowo czynnych, organicznych związków pierścieniowych na bazie związków krzemu oraz wodnych roztworów buforowych o modyfikowanym pH oraz przewodności jonowej. To jego nawiązanie do nowatorskich metod stosowanych do wrażliwych warstw malarskich na bazie wodnych

emulsji akrylowych pozwoliło na realizację z sukcesem konserwatorskiego celu - trudnego habilitacyjnego dzieła artystycznego.

Podsumowując – w dziele habilitacyjnym dr Wachowiak zwracał uwagę na informacje od wielu artystów, m.in. Davida Lyncha, na temat wartościowania autorskiego wybranych efektów estetycznych, a także na informacje o technikach i nietypowych materiałach. Następnie potwierdzono charakter chemiczny użytych środków, i rozpoznano produkty konkretnych firm. Np. W sztuce Lyncha dla gumy syntetycznej stanowiącej warstwę malarską na bazie chlorowanych polietylenów w olejach mineralnych - produkt Taylor 2080 Adhesive, w przypadku werniksu alkidowego - Man O'War Spar Varnish firmy Mc Closkey. Klej stolarski to Titebond III Ultimate Wood firmy Franklin International (USA). Farby olejne używane przez artystę pochodzą zasadniczo z firmy Talens.

Te dane i odkrycia stanowiące część dzieła habilitacyjnego, są podstawą budowanej bazy danych dla kolejnych konserwatorów w przyszłości opiekujących się obrazami Davida Lyncha, wykonanymi w nietypowych technikach i z wykorzystaniem komercyjnych przemysłowych środków nieartystycznych. Dr Wachowiak podkreśla, że część próbek ma mieć prowadzone dalsze badania starzeniowe dotyczące metod ich najwłaściwszej konserwacji na postarzonych modelach.

OCENA OSIĄGNIĘĆ ARTYSTYCZNYCH i NAUKOWYCH ORAZ TWÓRCZYCH ASPEKTÓW PRAC

Dr Mirosław Wachowiak w twórczy i innowacyjny sposób prowadzi kompleksowe prace złożone z rozpoznania znaczenia i wartości dzieł współczesnej sztuki . Czyni to często wraz z ich autorami, respektując ich idee i wskazówki. Jest jednym z niewielu konserwatorów, który samodzielnie przeprowadza identyfikacje materiałów obiektów za pomocą nowoczesnych metod analityki instrumentalnej. Miały twórczy i innowacyjny charakter prowadzone konserwacje i rekonstrukcje wielu dzieł eksponowanych w Toruniu, w Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu ” . Wyniki były prezentowane na kolejnych wystawach w latach 2009-2018 jako przykłady nietypowych ingerencji konserwatorskich w obiekty sztuki współczesnej żyjących artystów, często wprowadzające nowe konteksty dla praktyki i wskazania dla modyfikowanej etyki konserwatorskiej.

Autor opisuje te artystyczno-konserwatorskie projekty w osobnej publikacji, przedstawił rozprawę, to maszynopis komputerowy (Toruń 2018) oraz dokumentację badawczą i fotograficzną dzieła habilitacyjnego: maszynopis komputerowy (Toruń 2018). Formy

upublicznienia wyników prac są twórczo zredagowane, to m.in. autorstwa Mirosława Wachowiaka raporty, np.: z własnej wystawy dokonań pt.: “ Mirosław Wachowiak. Konserwatorsko-artystyczne transgresje”, 24.04-15.06.2018, CSW „Znaki Czasu” w Toruniu

Kontekst obecności autora, w różnorodny sposób wpływający na zakres, charakter i przebieg wykonywanych zabiegów konserwatorskich i restauratorskich, był głównym wyróżnikiem wybranych i włączonych w dzieło habilitacyjne ingerencji.

Kolejny cel stanowi wskazanie nowego kontekstu działalności konserwatora, zderzającego się z wyzwaniami opieki nad nietradycyjnymi dziełami sztuki współczesnej. Przeprowadzone konserwacje i restauracje dały bowiem podstawy do rozszerzonej refleksji nad ich umiejscowieniem w ramach klasycznie rozumianej filozofii, teorii i kodeksu etycznego postępowania konserwatorskiego.

Np. całkowitej rekonstrukcji poddano rzeźbę z plasteliny Tomasza Kowalskiego, stanowiącą część większej instalacji site-specific *Nocne zwiedzanie* (film [Normana Leto], obiekt, dwa obrazy olejne na płótnie, rzeźba wykorzystująca tkaninę i formy z plasteliny), prezentowaną na wystawie o tym samym tytule w CSW Toruń w dniach 10.12.2009— 14.02.2010. Kuratorką wystawy była Joanna Zielińska;

— częściowej rekonstrukcji poddano obiekt Honzy Zamojskiego *Human Tree* (2013, rulon z tektury falistej z naniesionym przez szablon rysunkiem wykonanym ołówkiem, postument z dwóch prostopadłościanów z płyty HDF), prezentowany na wystawie *Take 5* (trzecia odsłona cyklu wystaw „Focus Poland”) w CSW Toruń w dniach 11.01- 17.03.2013, której kuratorką była Frederike Fast. Działania rozszerzono o projekt i realizację dedykowanej obiektowi profesjonalnej skrzyni transportowej oraz postument z elementami zwiększającymi bezpieczeństwo przechowywania, transportu i ekspozycji;

— rekonstrukcji poddano wykonaną z plexiglasu zewnętrzną powłokę obiektu *Planescape* (2009) Roberta Rumasa i Zbigniewa Libery oraz zaproponowano konstrukcję przeznaczoną do jej bezpiecznego transportu i instrukcję nieinwazyjnego montażu i demontażu. Obiekt był ekspozycyjny na wystawie *Poszliśmy do Croatan* w CSW Toruń w dniach 09.06—27.09.2009. Jej kuratorami byli Robert Rumas i Daniel Muzyczuk, za aranżację przestrzenną odpowiadał Robert Rumas;

— konserwacji poddano organy (ze sklejek, elementów mechanicznych i elektrycznych), będące częścią instalacji *Serce na dłoni* (2011) Massima Bartoliniego, ekspozycyjne na

wystawie Serce na dłoni w dniach 13.05-11.09.2011 w CSW Toruń. Kuratorką wystawy była Dobrila Denegri;

— konserwacji poddano część instalacji bez tytułu Christiane Lóhr (z zasuszonych roślin), prezentowanej na wystawie Ślątek kosmiczny Ziemia w dniach 24.05— 28.08.2011 w CSW Toruń. Kuratorką wystawy była Dobrila Denegri,

— rekonstrukcji/wymianie elementów obiektu poddano zagrzybione, a konserwacji — uszkodzone mechanicznie części instalacji Patricka Tuttofuoco Chinese Theatre (wielkogabarytowe elementy z płyt HDF, neon, krzesła, zasłony z plastikowych elementów, własność Banku Unicredito, Mediolan, Włochy), prezentowanej na wystawie /ear życia, w dniach 18.05—16.09.2012 w CSW Toruń. Kuratorką wystawy była Dobrila Denegri;

— dokonano konserwatorskiego przygotowania (m.in. dublaż z przekładką) oraz kontrolowanego przecięcia obrazu olejnego na płótnie Rafała Bujnowskiego Skóra (2004) jako element realizacji akcji artystycznej grupy Azorro. Obraz po przecięciu eksponowany był na wystawie — retrospektywie Supergrupy Azorro w CSW Toruń w dniach 21.05—26.09.2010. Kuratorką wystawy była Joanna Zielińska.

OCENA OSIĄGNIĘĆ DYDAKTYCZNYCH

Ocena osiągnięć dydaktycznych i aktywności Kandydata jest bardzo pozytywna. Pełni owocnie obowiązki dydaktyczne a także wciąga młodzież studencką w badania. Rozszerzył zakres działania od 01.10.2016 do dzisiaj dzięki objętemu stanowisku Prodziekana ds. Kształcenia i Organizacji Studiów Wydziału Sztuk Pięknych UMK.

Nadmienię, że Mirosław Wachowiak jest zatrudniony od 7 lat na UMK, WSP, w Zakładzie Konserwacji i Restauracji Sztuki Nowoczesnej” od lutego 2012 r. Kolejne etapy to były: od 01.02.2012-30.09.2015 — asystent, pełen etat — 01.10.2015- do dzisiaj — obecnie jest adiunktem mając pełen etat. Jednocześnie łączy intensywną pracę akademicką z praktyką, w której daje szansę studentom, aby konfrontowali się z unikalnymi dziełami sztuki nowoczesnej i współczesnej.

Dydaktykę rozszerza w trakcie wykładów dla studentów ochrony dóbr kultury w specjalności muzealnictwo — w zakresie następujących zagadnień: “Profilaktyka

konserwatorska w muzeach, oraz krytyki artystycznej” a także “Techniki artystyczne w XIX i XX wieku”, ma unikalne doświadczenia w ramach prowadzonego w języku angielskim wykładu ogólnouniwersyteckiego, adresowanego głównie do studentów konserwacji pt. “Matters of Contemporary Art and the Process of Conservation”.

OCENA INNYCH TWÓRCZYCH OSIĄGNIĘĆ

Bardzo cenna jest przedstawiana przez Kandydata refleksja na temat obecnego znaczenia wielu tradycyjnych zasad konserwatorskich w konfrontacji z wymaganiami dotyczącymi zachowania nietypowej sztuki współczesnej. Przykładem jest — opieka konserwatorska poprzez niezbędną wymianę całkowicie i częściowo zużytych elementów . Dotyczy to m.in. instalacji Xsrene Eskandar *Artifacts From a Parallel Universe: Tentative Architecture of Coastline Inhabitants Of The Other Earth* z 2008 roku, która złożona była z filcu, metalowych przewodów zapamiętujących kształt, elementów elektronicznych. Wielodyscyplinarne dzieło autorstwa Xarene Eskandar, z elektroniką Joshua Hernandez, produkcja: Grant Davis, prezentowane na wystawie *Statek kosmiczny Ziemia* w CSW Toruń.

Ta i inne realizacje są pełne uważnego badania wartości dzieł, respektowania praw ich autorów, przywracające obiektom potencjalną integralności jako dzieł sztuki wizualnej. To są niełatwe projekty konserwatorskie, przy czym dr Mirosław Wachowiak realizuje je z odpowiedzialnością, w oparciu o rzetelny obraz sytuacji , która uzasadnia wybór konserwatorskiego postępowania, ale oddającego ducha i sens konserwowanych dzieł.

Naukowe osiągnięcia swoich licznych badań dr Wachowiak konfrontował z najnowszymi odkryciami poprzez uczestnictwo w konferencjach, m.in. *The Non-Invasive Analysis of Painted Surfaces: Scientific Impact and Conservation Practice* (2014, Waszyngton), organizowanej przez ICOM-CC Painting and Scientific Research Working Groups oraz AIC Foundation. Niezmiernie prestiżowym osiągnięciem było uczestnictwo w zorganizowanym przez IIC (International Institute for Conservation) we współpracy z The Gugong Institute warsztacie naukowym *Non-destructive Analysis in the Conservation of Cultural Heritage* w Muzeum Pałacowym w Pekinie. Liczne publikacje dopełniają osiągnięcia dr Wachowiaka i prezentują jego dzieła konserwatorskie.

KONKLUZJA

Jak wynika z przedstawionej do recenzji dokumentacji pan dr Mirosław Wachowiak jest wszechstronnie przygotowanym konserwatorem dzieł sztuki, artystą o wielostronnych zainteresowaniach naukowych, a także jest pracownikiem akademickim, począwszy od etapów procesu kształcenia, do doskonalenia umiejętności artystycznych i wiedzy, którą owocnie przedstawiał i upowszechniał.

Osiągnięcia artystyczne, postawa twórcza, osiągnięcia naukowe, dydaktyczne pana Mieczysława Wachowiaka są na wysokim poziomie, wyróżniającym go nie tylko w polskim, ale i międzynarodowym środowisku. Zdaniem recenzenta osiągnięcia te są twórczym wkładem w dyscyplinę a także szerzej – dzięki podjętym badaniom, wpływają na obraz nauki o nowoczesnej i współczesnej sztuki, jej badaniu, ochronie i konserwacji-restauracji a kiedy jest to wskazane – rekonstrukcji często dokonywanej wspólnie z artystami. Przedstawiony dorobek należy też cenić w aspekcie troski o zachowanie dziedzictwa i tożsamości kulturowej. Jest poprzez prace na zewnątrz uczelni dobrym przykładem upowszechniania kultury.

W konkluzji stwierdzam, że osiągnięcia artystyczne, twórcze, naukowe i dydaktyczne dr Mieczysława Wachowiaka w pełni spełniają wymagania art.16 Ustawy z dnia 14.03.2003 roku z późniejszymi zmianami – o stopniach naukowych i tytule oraz o stopniach i tytułach w zakresie sztuki, stawiane kandydatom do stopnia doktora habilitowanego sztuki.

.....
Podpis recenzenta